Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1978/79:10

med anledning av motion om medverkan av Statspensionärernas Riksförbund vid förhandlingar om statsanställdas pensionsfrågor

I betänkandet behandlas motion 1977/78:309 av Per Gahrton (fp) om medverkan av Statspensionärernas Riksförbund vid förhandlingar om statsanställdas pensionsfrågor.

Remissyttranden över motionen har avgivits från statens avtalsverk (SAV), Landsorganisationen i Sverige (LO), Tjänstemännens centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Centralorganisationen SACO/SR, Statspensionärernas Riksförbund och Pensionärernas Riksorganisation. Sveriges Folkpensionärers Riksförbund, som också beretts tillfälle att yttra sig, har avstått därifrån.

Nuvarande ordning

Den statliga tjänstepensioneringen regleras i huvudsak genom ett allmänt pensionsavtal. Enligt avtalet gäller statens allmänna tjänstepensionsreglemente (SPR) med anslutande föreskrifter i väsentliga delar som kollektivavtal. Avtalsslutande parter är statens avtalsverk å ena sidan samt LO, TCO-S och SACO/SR å andra sidan.

Motionen

I motionen yrkas att riksdagen uttalar att Statspensionärernas Riksförbund bör få medverka som självständig part vid förhandlingar som berör pensionsfrågor av direkt intresse för redan pensionerade f. d. offentliganställda.

Enligt motionären föreligger inga egentliga förutsättningar att som medlem i någon av de avtalsslutande organisationerna påverka de avtal som träffas om pensionerna. Detta gäller vare sig då yrkandena om förbättringar skall fastställas och framföras till motparten, då förhandlingarna om villkoren pågår, eller då ett förhandlingsresultat skall godkännas.

I motionen framhålls vidare att Statspensionärernas Riksförbund, som visserligen saknar formella rättigheter att företräda statspensionärerna i praktiken, har vissa möjligheter att påverka innehållet i pensionsavtal. Huvudorganisationerna brukar regelmässigt överlägga med förbundet om de krav som skall ställas. Denna ordning är emellertid enligt motionären i allt väsentligt betingad av personliga relationer och på intet sätt skriftligt eller organisatoriskt fastlagd.

Det framhålls i motionen att det rimliga vore att *Statspensionärernas Riksförbund* självständigt fick möjlighet att medverka vid förhandlingarna

som direkt berör dess medlemmar, dvs. redan pensionerade f. d. offentliganställda. Staten bör i sin egenskap av arbetsgivarpart ta initiativ till ett sådant förfarande utan att därmed inkräkta på sedvanliga förhandlingsprinciper.

Remissyttranden

SAV erinrar om att frågan om förhandlingsrätt för pensionärer behandlades av riksdagen i samband med förslaget till lag om medbestämmande i arbetslivet (prop. 1975/76:105). Förslaget innebar att arbetstagarorganisation skulle få förhandlingsrätt gentemot arbetsgivare rörande förhållandet mellan arbetsgivaren och sådan medlem i organisationen som varit arbetstagare hos arbetsgivaren. Syftet härmed var att lagfästa arbetstagarorganisationernas rätt att förhandla beträffande pensionsförmåner till pensionerade medlemmar. Förslaget godtogs av riksdagen utan att fråga därvid väcktes om att annan organisation än arbetstagarorganisation skulle tillerkännas förhandlingsrätt i berörda fråga.

Enligt SAV:s mening föreligger inte tillräckliga skäl till omprövning av det ställningstagande till frågan som gjordes i samband med MBL-reformen och som innebar att förhandlingsrätt skulle tillkomma enbart arbetstagarorganisation som företräder anställda. SAV avstyrker därför bifall till motionen.

LO hänvisar till organisationens remissyttrande år 1972 över betänkandet Förhandlingsrätt för pensionärer (SOU 1972:33) i vilket LO ställde sig positiv till utredningsförslaget. Detta innebar att förhandlingar om pensionsvillkor skulle föras av de fackliga organisationerna. Den legaliserade förhandlingsrätten borde sålunda även för pensionärer knytas till medlemskap i den förhandlingsberättigade organisationen. LO anser inte att det finns skäl att ändra denna ståndpunkt i frågan och avstyrker efter samråd med Statsanställdas Förbund motionen.

Även *TCO*, vars yttrande utformats av TCO-S, hänvisar till tidigare ställningstagande i samband med betänkandet Förhandlingsrätt för pensionärer och hävdar att det är arbetstagarorganisationerna som skall vara bärare av förhandlingsrätten i fråga om pensioner. TCO tillstyrkte det utredningsförslag som innebar att arbetstagarorganisationerna skulle vara förhandlingsberättigade för pensionerade medlemmar. I det sammanhanget förutsattes inte att pensionärsorganisation skulle få vare sig laglig eller avtalsenlig ställning som självständig part vid förhandlingar.

TCO hänvisar vidare till att frågan om förhandlingsrätt för pensionärsorganisation inte heller aktualiserats i betänkandet Demokrati på arbetsplatsen (SOU 1975:1) eller i regeringens proposition med anledning av betänkandet (prop. 1975/76:105).

Centralorganisationen SACO/SR avstyrker motionen. Organisationen hänvisar till att de fackliga organisationerna fått förhandlingsrätt även för förutvarande arbetstagare, som är medlemmar i organisationen. Lagstiftaren har sålunda enligt organisationen valt att lägga förhandlingsrätten angående

utgående pensioners storlek hos de organisationer, som i övrigt förhandlar och sluter kollektivavtal med arbetsgivaren.

När detta skrevs in i medbestämmandelagen var detta ingen nyhet utan en kodifiering av gällande praxis. Av hävd har de fackliga organisationerna förhandlat inte bara om ändringar i tjänstepensionssystemen som berör blivande pensionärer, utan också om förändringar av beloppen för redan utgående pensioner.

Mot bakgrund härav har de fackliga organisationerna försökt se till, att de pensionerade medlemmarna skall få samma inflytande i det fackliga arbetet när frågan om utgående pensioners belopp behandlas, som de yrkesverksamma medlemmarna har vad gäller deras löner och övriga anställningsvillkor.

Enligt SACO/SR skulle det vara synnerligen olyckligt om nuvarande integrerade fackliga samarbete för de yrkesverksammas och de pensionerades generationer bröts sönder och medlemsgrupp ställdes mot medlemsgrupp.

Bortsett från att motionären har felaktiga upplysningar om pensionärernas möjlighet att i dag kanalisera sin intressebevakning genom sina fackliga organisationer, skulle det vara synnerligen stötande, om riksdagen genom ett beslut tillförsäkrade en viss namngiven organisation en särställning i partssammanhang. Det finns över huvud ingen anledning att bryta den etablerade praxis på den svenska arbetsmarknaden enligt vilken det är parterna själva som i överenskommelser ger varandra partsställning inom ramen för den lagstiftade förhandlingsrätten, slutar SACO/SR.

Statspensionärernas Riksförbund slår fast att organisationen inte självständigt kan bära upp en verklig förhandlingsrätt. Härtill fordras två jämställda parter, som var för sig har rätt och möjlighet att vidtaga konfliktåtgärder i ett läge då överenskommelse inte kan nås genom förhandlingar. Prestationen som pensionen baseras på, har redan utförts och kan inte utnyttjas i ett låst förhandlingsläge. Förbundet saknar därför förutsättningar att agera som jämställd part gentemot avtalsverket.

Enligt förbundet är förutsättningarna för att förhandlingar om pensionsvillkoren skall kunna föras mellan jämställda parter att pensionsavtalet utgör en integrerad del av löne- och anställningsavtalet för de statsanställda. För detta talar också det förhållandet, att pensionsvillkoren skall gälla alla presumtiva statspensionärer. Pensionsavtalet är sålunda inte begränsat att gälla för enbart redan pensionerade.

Statspensionärernas Riksförbund konstaterar avslutningsvis att det måste ankomma på de statsanställdas huvudorganisationer att tillvarataga statspensionärernas intressen vid förhandlingar om det statliga pensionsavtalet. Samtidigt konstaterar förbundet att det har intresse av att bli garanterat medinflytande vid fastställande av pensionsvillkor och pensionsbelopp. Detta torde emellertid inte kunna ske på annat sätt än genom samarbete mellan de organisationer som förhandlar för statstjänstemannakollektivet och förbundet.

Pensionärernas Riksorganisation finner det inte självklart att Statspensionärernas Riksförbund skall medverka som självständig part vid förhandlingar som berör pensionsfrågor för redan pensionerade f. d. offentligt anställda. Begreppet självständig part skulle kunna innebära att pensionsfrågorna kom att isoleras och på olika sätt hamna utanför utvecklingen för de löneaktiva grupperna. I sammanhanget pekas på svårigheten för pensionärsorganisationen att vid konflikt sätta kraft bakom kravet. Organisationen framhåller slutligen det angelägna i att förhandlingsrutiner utformas så att det ges möjlighet till ingående överläggningar med de avtalsslutande parterna för att därigenom skapa ett medinflytande på både löner och pensioner.

Frågans tidigare behandling

Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågan om förhandlingsrätt beträffande pensionsvillkor. 1945 års riksdag hemställde om förutsättningslös utredning i ämnet (2LU 33, rskr 150). Då frågan 1953 återkom förutsatte riksdagen att pensionärernas ställning skulle beaktas under arbetet med de offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt (2LU 40, rskr 418). 1956 års riksdag strök under betydelsen av att frågan om förhandlingsrätt beträffande pensionsvillkor fick en för pensionärerna tillfredsställande lösning (2LU 14, rskr 150).

Regeringen beslutade 1959 att de framställningar riksdagen hade gjort i frågan åren 1945, 1953 och 1956 inte skulle föranleda någon åtgärd.

Frågan återkom 1967 då riksdagen på nytt begärde utredning (2LU 21). En sådan tillsattes och resulterade i betänkandet Förhandlingsrätt för pensionärer (SOU 1972:33). Utredningen föreslog bl. a. att arbetstagarorganisationerna skulle vara förhandlingsberättigade för pensionerade medlemmar. Utredningen lade däremot inte fram något förslag om förhandlingsrätt för rena pensionärsorganisationer.

Även arbetsrättskommittén behandlade i betänkandet Demokrati på arbetsplatsen (SOU 1975:1) frågan om förhandlingsrätt för pensionärer. Kommittén föreslog att den allmänna förhandlingsrätten skulle utvidgas till att omfatta även rätt för arbetstagarorganisation att förhandla för medlem som tidigare har varit arbetstagare hos arbetsgivaren.

I propositionen 1975/76:105 med förslag till lag om medbestämmande i arbetslivet ställde sig departementschefen bakom arbetsrättskommitténs förslag i detta hänseende. Riksdagen hade inte något att erinra mot propositionen på den punkten.

Utskottet

Frågan om förhandlingsrätten för pensionärer har behandlats åtskilliga gånger av riksdagen. Senast togs frågan upp i propositionen med förslag till lag om medbestämmande i arbetslivet (prop. 1975/76:105, InU 45, rskr 404). I

propositionen fastslogs att den allmänna förhandlingsrätten omfattar även rätt för arbetstagarorganisation att förhandla för medlem som tidigare varit arbetstagare hos arbetsgivaren. Riksdagen hade inte någon erinran mot propositionen på den punkten. De statliga pensionerna är reglerade i kollektivavtal mellan statens avtalsverk och de tre huvudorganisationerna på det statliga området.

Per Gahrton (fp) föreslår i motionen 309 ändringar i det nuvarande systemet för förhandlingar om statliga pensioner. Motionären anser att pensionärernas möjligheter att som medlemmar i någon av de avtalsslutande organisationerna påverka de avtal som träffas om pensionerna är begränsade. Statspensionärernas Riksförbund har enligt motionären i dag vissa möjligheter att påverka innehållet i avtalet. Detta förhållande är dock i allt väsentligt betingat av personliga relationer. Motionen mynnar ut i ett yrkande att Statspensionärernas Riksförbund som självständig part skall ha rätt att medverka vid förhandlingarna om pensionsfrågor som direkt berör förbundets medlemmar.

Som framgår av remissyttrandena ställer sig statens avtalsverk och de fackliga organisationerna direkt avvisande till motionsförslaget. Inte heller får förslaget stöd av de hörda pensionärsorganisationerna. Statspensionärernas Riksförbund framhåller bl. a. att förbundet inte självständigt kan tillvarata medlemmarnas intressen vid förhandlingar om pensioner.

Med vårt system att pension fastställs genom kollektivavtal är det självklart att de fackliga organisationerna blir bärare av förhandlingsrätten. Som remissyttrandena utvisar finns det inte skäl att ändra på denna ordning. Däremot är det naturligt att de fackliga organisationerna på det ena eller andra sättet inhämtar sina tidigare aktiva medlemmars uppfattning i samband med förhandlingsarbetet. Hur ett inflytande av detta slag skall kanaliseras bör i framtiden liksom hittills varje organisation få bestämma för sig. Utskottet avstyrker alltså motionen.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionen 1977/78:309.

Stockholm den 16 november 1978

På arbetsmarknadsutskottets vägnar
ELVER JONSSON

Närvarande: Elver Jonsson (fp), Bengt Fagerlund (s), Jan-Ivan Nilsson (c), Alf Wennerfors (m), Birger Nilsson (s), Gördis Hörnlund (s), Allan Gustafsson (c), Erik Johansson i Simrishamn (s), Ingrid Ludvigsson (s), Arne Fransson (c), Frida Berglund (s), Margaretha af Ugglas (m), Eric Hägelmark (fp), Rune Johnsson i Mölndal (c) och Lars Ulander (s).